

Kitap Tanıtımı Gönderim Tarihi: 02.11.2025

Yayına Kabul Tarihi: 26.12.2025

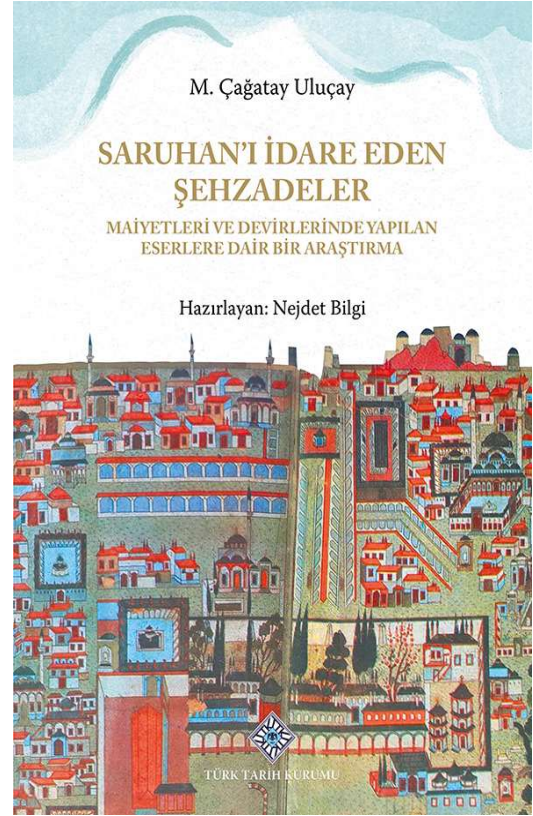
Kitap Tanıtımı

Atıf Bilgisi: Erdoğan, Mehmet Akif. "M. Çağatay Uluçay, *Saruhan'ın İdare Eden Şehzadeler, Maiyetleri ve Devirlerinde Yapılan Eserlere Dair Bir Araştırma*, Haz. Nejdett Bilgi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2024, ISBN:978-975-17-5083-9", *Istranca Tarih Araştırmaları Dergisi* 4, 2, (2026): 417-420.

M. Çağatay Uluçay, *Saruhan'ın İdare Eden Şehzadeler, Maiyetleri ve Devirlerinde Yapılan Eserlere Dair Bir Araştırma*, Haz. Nejdett Bilgi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2024, ISBN:978-975-17-5083-9

Mehmet Akif Erdoğan*

Türk Tarihi Kurumu son yıllarda uzun yıllardır kütüphanesinde sakladığı el yazması eserleri yayınlamaya devam ediyor. Bu kapsamda, 2024 yılında, M. Çağatay Uluçay'ın, '*Saruhan'ın İdare Eden Şehzadeler, Maiyetleri ve Devirlerinde Yapılan Eserlere Dair Bir Araştırma*' başlıklı kitabı, Prof. F. Emecen ve Prof. H. Eroğlu'nun onayıyla, TTK tarafından yayınlandı. Bu kitabın 1945 yılından 2024 yılına kadar neden yayınlanmadığı sorusunun cevabını sanırım kitabın hikâyesinde yatıyor. Manisa tarihi üzerine araştırmalarıyla tanınan tarih öğretmeni Çağatay Uluçay (öl. 1970), bu eserini, 1945 yılında yayınlanmak üzere TTK'ya teslim etmiştir. Prof. İ. Hakkı Uzunçarşılı eserin basılması yönünde onay vermesine rağmen, bu eser, her nedense, o yıllarda basılmamıştır. TTK Kütüphanesinde saklanan bu eserin basımı, 1966 yılında yeniden gündeme gelmiştir. Eser, incelenmesi için İstanbul Üniversitesinden merhum Prof. Tayyip Gökbilgin'e gönderilmiştir. Gökbilgin'in yayınlanması için onay vermediği anlaşıyor. Nihayet, eser, 79 yıl sonra, 2024 yılında yayınlanmıştır.

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İzmir, aerdogru@gmail.com. ORCID: 0000-0003-0647-519X.

Bilindiği gibi, 1940'lı yıllarda pek çok tarihçi Türkler ve Türkiye tarihiyle ilgili çalışmalarını basılmak üzere TTK'ya teslim etmiştir. Ancak, bunların bazıları akademik açıdan yeterli görülmeyerek basılmamıştır.

Çağatay Uluçay, tarihçi camianın ismini bildiği bir şahsiyettir. Onun biyografisi ve yayınları üzerine, Ekrem Uykucu, Mahmut Şakiroğlu, Bahri Ata ve Bayram Eyüp Ertürk gibi araştırmacılar tarafından yayınlar yapılmıştır. O, özellikle 1930'larda Manisa'da yayınlanan *Gediz Mecmuasında*, Manisa Şer'ie Sicillerine dayanarak, Osmanlı dönemi Manisa'sına dair yaptığı yayınlarla dikkat çekmiştir. Ayrıca Osmanlı hanedanının soyağacı çalışmalarıyla tanınan Çağatay'ın bu kitabının konusu, 1439-1595 yılları arasında Manisa'yı idare eden Osmanlı şehzadelerinin biyografisi ve faaliyetleridir. Onun tespitlerine göre, söz konusu yıllar arasında, Osmanlı hanedanından 13 şehzade Manisa'da yöneticilik yapmıştır. Bunlar, sırasıyla, 1439'da II. Mehmed (Fatih), Fatih'in oğlu Sultan Mustafa, II. Bayezid'in oğlu Abdullah, diğer oğulları Şehinşah, Korkud, Mahmud, Alemşah; Yavuz'un oğlu Süleyman (Kanuni), Kanuni'nin oğlu Mustafa, Kanuni'nin oğlu Sultan Mehmed, Kanuni'nin oğlu Sultan Selim (Sarı Selim), II. Selim'in oğlu Murad (III. Murad) ve III. Murad'ın oğlu Mehmed (III. Mehmed)'dir. Çağatay'ın bu çalışması büyük ölçüde Manisa Şer'ie Sicillerine dayanır. Bunun yanı sıra, Mühimme Defterleri, Tahrir Defterleri ile Manisa Vakıflar Müdürlüğündeki defterleri de kullanmıştır.

Okurların özellikle tarih talebelerinin farkında olması açısından, basılan bu kitapla ilgili olarak kısa basit eleştirilerde bulunacağım.

1) Kitabın büyük kısmını Ekler ve Bölümler kısmında yer alan (s. 153-171) belge ve resimler oluşturur. Bunların çoğu silik ve okunamaz durumdadır. Boşuna masraf yapılmıştır. Bu belgeler, 1940'lı yılların mikrofilmlerinden basılmıştır. Hâlbuki burada basılan belgeler zamanımızda dijitalize edilmiştir. Bunların gayet okunaklı görüntüleri mevcuttur. Bu belgelerin orjinalleri bulunup basılsaydı, kitapta okunamayan kelime veya cümlelerin okunmasına, ilgili akademisyenler katkı yapılabilirlerdi.

2) Dördüncü Bölüm, Latinize edilen resmi vesikalara ayrılmıştır. Latinize edilirken sanırım, yazar tarafından pek çok kelime yanlış okunmuş ve yanlış tamlamalar yapılmıştır. Editör de bu işlerle ilgilenmemiştir. Metin hazırlanmasında asgari koşulların bile sağlanmadığı görülmektedir. Örneğin, okunamayan kelime veya cümlelerin Arap harfli görselleri konulmuştur ancak bunlar da baskının kalitesizliğinden dolayı okunamamaktadır. Metinlerde geçen Arapça beyit ya da tamlamalar (s. 81) ya aynen bırakılmış ya da yanlış okunmuştur. Bu konuda pek çok örnek vardır. Bunları burada tek tek vermek bu yazının boyutlarını aşar. Özellikle Müslüman kadınlar ve erkekler için yapılan dua cümleciklerinde (hane şefkatuha gibi, s. 80) yazar tarafından yapılan ama editör tarafından da tashih edilmeyen çok hata vardır. Yine, kitapta, ne anlama geldiği anlaşılamayan bir takım Arap harfli notlar da yayınlanmıştır (s. 128).

3) Eserin telif kısmında, yazarın verdiği bilgilerin büyük kısmı eskimiştir ve bunların akademik değerleri çok azdır. 1945 yılından sonra bu konularda çok yayın yapılmıştır. Manisa tarihiyle ilgili bir çok belge, kitap (Emecen'in Manisa kitabı gibi) ve makale neşredilmiştir. Dolayısıyla, Çağatay Uluçay'ın verdiği bilgilerin, güncel bir değerlendirmesi yayına hazırlayan tarafından yapılsaydı, verdiği çoğu bilginin önemsiz olduğu anlaşılabilirdi. Şüphesiz bu kitap 1945'te yayınlansaydı o zaman için bu bilgiler orijinal ve değerli olabilirdi. Örneğin, Manisa'da şehzadelik yapan Kanuni'nin oğlu Şehzade Mustafa hakkında merhum Prof. Dr. Şerafettin Turan tarafından yazılan '*Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları* Ankara 1997' başlıklı önemli eserde Şehzade Mustafa ayrıntılarıyla anlatılır. Yine, Semra Güler (2011), Funda Demirtaş (2010), Zahit Atıl (2016), Mehmet Doğan (2018) gibi araştırmacılar tarafından bu konuda yeni yayınlar yapılmıştır.

4) Ne yazık ki, editöryal sorunlar vardır. Eseri yayına hazırlayan Bilgi, editörlüğü yeterince yapamadığını kendisi de açıkça itiraf etmiştir. Prof. Emecen, bu kitapla ilgili raporunda, 'hayli eskimiş bilgilerle dolu olan bu eseri', 'iyi bir editöryal çalışma ile yayınlanabileceğini' belirtmesine rağmen, yani yayınlanmasına şartlı izin vermesine rağmen, 'dönem uzmanı olmadığını açıkça ifade eden sayın Bilgi, kitabı yayına hazırlanmıştır. Onun gerekçesi ise ilginçtir: 'eserin orijinalliğinin korunması, eserin referanslarını değiştirmek, maksadını aşan ve adeta yeni bir çalışma yapmayı gerektirmesi'dir. Bilgi'nin bu gerekçesi, geçerli bir akademik gerekçe olarak kabul edilemez. Bir editörün en azından asgari olarak yapması gerekenler şunlardı:

Çağatay Uluçay'ın ele aldığı konularla ilgili yeni yayınları kitaba koymak (birkaç yeni yayın dipnotlara konulmuştur) ve genel bir değerlendirme yapmaktır. Örneğin Manisa Akhisar'daki Sarı Ahmed Paşa hakkında Çağatay 'bu zata ait hiçbir malumat yoktur' (s.47-49) bilgisini veriyor. Ona ait tarihsiz bir mülknâmenin metnini yayınlıyor. Hâlbuki zamanımızda bu zat hakkında yeni bilgiler ortaya çıkmıştır ve bunlar yayınlanmıştır. Editör, bu konuda 'XV. Yüzyılda Akhisar'ı İhya eden Bir Hayırsever: Sarı Ahmed Paşa ve Vakfı' başlıklı yazıya (*Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13/1, 2015, s. 391-413) bakabilirdi. Sarı Ahmed Paşa bu mülkleri sonradan vakfa çevirmiştir ve vakfiyesi de bu yazıda yayınlanmıştır. Yine, kitabın Üçüncü Bölümü, Manisa'da bulunan İslamî yapılara (cami, mescit, han, tekke vs.) tahsis edilmiştir. Tarafımızdan hazırlanan (*Defter-i Evkâf-ı Livâ-i Saruhan (Metin ve İnceleme)*, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Yayınları, Ankara 2014) başlıklı esere bakılsaydı, 16. Yüzyıl sonlarına kadar Manisa ve ona bağlı olan yerlerde, Çağatay Uluçay'ın kitabında adı bile geçmeyen yüzlerce İslami eserden söz edildiği görülürdü. Bu eserin sadece indeksine bile bakmak, Çağatay Uluçay'ın kitabının bu bölümünün zamanımızda ne kadar eksik ve yetersiz olduğunu ortaya koyar. Bundan başka, Çağatay Uluçay Manisa'da bulunan bazı Osmanlı kitabelerinin okunuşlarını veriyor ki, editör bunları da gözden geçirilmeliydi. Bunları sıradan bir yazı gibi vermek (Manisa Bey Çeşmesi kitabesi gibi, s. 65) akademik usule uymaz. Bu kitabeler, diğer yayınlarla karşılaştırılmalı olsaydı şüphesiz daha iyi olurdu. 1940'lı yıllarda Manisa kitabelerini, merhum Yusuf Akyurt,

Çağatay Uluçay'dan daha dikkatli incelemiş ve eserine almıştır (*Resimli Türk Abideleri*). Kuşkusuz Akyurt'un eseri Çağatay Uluçay'ın bu eserinden çok daha ciddidir.

Sonuç olarak, TTK idaresi telif ücreti ödenmiş ama yıllarca atıl kalmış bu tür eserlerin kamuya māl edilmesi gerektiği gibi faydacı veya kamu menfaati görüşünü taşıyabilir. Ancak bu tür eserlerin ciddi bir editöryal süreçten geçtikten sonra yayınlanması gerekir ki, bu iş gerçekten çok zordur. Zira bu tür eserleri tashih etmek, yeniden yazmaktan daha zordur. 'Milli değer olarak kabul edilerek', bu türden, büyük sorunlarla dolu eserleri bu şekilde yayınlamamak daha doğrudur. Zira bu tür yayınlar Türk akademisine zarar verir.